

بازار عراق

پرسود با دست انداز بسیار

● رضا طهماسبی

آهن، مصالح و مواد غذایی به عراق می‌روند با توجه به شرایط حال حاضر عراق، طبیعی است که این کشور به کالاهای مصرفی و مواد و مصالح ساختمانی بیش از همه نیاز دارد و به همین دلیل است که بیشتر کالاهای صادراتی ایران به عراق نیز از همین قبیل است. در میان کالاهای صادراتی سال گذشته به عراق سیمان، با ارزش ۲۶۰ میلیون دلار، در صدر ایستاده و پس از آن مواد خوراکی، مانند سیب و خیارشور، بستنی و شربت‌های یخ‌زده، نان و بیسکویت و رب گوجه‌فرنگی قرار می‌گیرند. در این بین البته فرآورده‌های نفتی، مثل روغن‌های سبک، وسایل نقلیه موتوری و برخی لوازم خانگی، مثل کولرهای آبی، نیز از ایران به عراق صادر شده است. بازار عراق به علت تمام شرایطی که در حال حاضر دارد، به انواع و اقسام کالا و خدمات مختلف نیازمند است و حفظ این بازار برای توسعه صادرات کشور امری است لازم.

تجارت ایران و عراق از نگاه آمار

از لحاظ ارزش صادرات و واردات کالا از ابتدای سال ۱۳۸۰ تاکنون پروتوتیپ‌ترین سال برای بازرگانان ایرانی سال ۸۸ و برای تجار عراقی سال ۸۷ بوده است. در سال گذشته ایرانیان موفق

در عراق باشد. این مجموعه شرایط اگر چه برای عراق غنیمت بود، برای ایران هم فرصت به شمار می‌رفت؛ فرصتی که در نبود رقبا تلاشی برای استمرار و حفظ آن نشد و شاید زودتر از آنچه تصور شود، به دست رقبای تازه به میدان آمده از کف برود.

جاده یک‌طرفه تجارت ایران و عراق

درست است که در چند سال گذشته ایرانی‌ها بیشترین کالاهای خود را به عراق صادر کرده‌اند و عراق به لحاظ ارزش دلاری و ریالی بزرگ‌ترین واردکننده کالاهای ایرانی بوده است، هنوز این مسیر صادراتی را نمی‌توان بزرگراه نامید؛ جاده پرپیچ و خم و پر دست‌اندازی است که اگر مسطح و تعریض نشود، رفت و آمد آن کمتر و دشوارتر خواهد شد. در حالی اولین مقصد صادراتی بازرگانان ایرانی کشور عراق است که بیشترین ارزش صادرات ایران به این کشور مربوط به سال گذشته و کمی بیشتر از چهار میلیارد دلار است. جاده تجاری ایران و عراق از آن جهت یک‌طرفه است که کشور همسایه به علت شرایط پس از جنگ، تولیدی ندارد که به ایران بفرستد. سال گذشته عراق سی‌وسومین کشور صادرکننده کالا به ایران بوده است.

روابط تجاری ایران و عراق چند سالی است که رونق دوچندانگی گرفته و صد البته این رونق وام‌دار سقوط دولت بعثی عراق است. دو سال پیش از سرنگونی صدام نیز عراق در بین ده مقصد اول کالاهای صادراتی ایران قرار داشت، اما رتبه‌ای بهتر از پنجم با رقمی نزدیک به ۲۱۷ میلیون دلار واردات کالای ایرانی پیدا نکرده بود. از شروع سال ۱۳۸۲ که مصادف با حمله آمریکا به عراق و سرنگونی دولت صدام بود، به واسطه بی‌ثباتی دولت تازه‌کار عراق و نیاز فراوان این کشور و البته نظامیان خارجی به کالاهای مصرفی که هیچ‌کدام امکان تولید در داخل عراق را نداشت، باعث شد سیاست‌های اقتصادی این کشور برای تأمین نیازهای اولیه یک کشور جنگ‌زده بر واردات متمرکز شود. سیاست واردات، البته به طور مشخص از کشورهای همجوار بهتر و مقرون به صرفه‌تر بود و چه کشوری بهتر از ایران که بیشترین مرز مشترک با عراق دارد و نیز تعداد مبادی گمرکی در حد کفایت دارد و از راه حمل‌ونقل زمینی با کمترین هزینه و سریع‌ترین زمان ممکن می‌تواند تأمین‌کننده اصلی کالا و خدمات

بازار عراق در یک نگاه

- اقلام مهم وارداتی از جهان: غذا، دارو و کالاهای صنعتی
 - کشورهای عمده صادرکننده کالا به عراق: سوریه، ترکیه، آمریکا، اردن، و چین
 - اقلام مهم صادراتی به جهان: نفت خام (۸۴٪)، مواد خام غیرنفتی، مواد غذایی، و حیوانات زنده
 - کشورهای عمده واردکننده کالا از عراق: آمریکا، ایتالیا، کره جنوبی، تایوان، اسپانیا، کانادا، فرانسه، و هلند
 - کشورهای مهم طرف معامله: ترکیه، آمریکا، سوریه، و ایتالیا
 - اقلام عمده صادراتی ایران به عراق: کف‌پوش‌های غیرمخملی‌باف، از سایر مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی آماده مصرف، گوجه‌فرنگی محفوظ شده در سرکه یا جوهر سرکه، یخچال فریزرهای مجهز به درهای خارجی مجزا، سیب تازه، آب که به آن قند شیرین‌کننده افزوده شده باشد، ماشین‌ها و دستگاه‌های تهویه مطبوع، دستگاه مولد سرما بدون سوپاپ، و کفش‌های ضد آب.
 - اقلام عمده وارداتی ایران از عراق: قراضه و ضایعات آلومینیوم، برنج به صورت کارنشده، لودر بیل‌دار با بارگیری از جلو، آلومینیوم به صورت کارنشده (غیرممزوج)، قراضه و ضایعات مس، آلیاژهای مادر مس، میله، و پروفیل از آلومینیوم غیرممزوج.
- ### اقلام و خدمات مورد نیاز عراق
۱. مصالح ساختمانی، بویژه گچ، سیمان و سنگ‌های ساختمانی، در این زمینه از رقبای عمده ایران امارات متحده عربی و لبنان قابل ذکرند.
 ۲. تجهیزات و وسایل مخابرات و ارتباطات، نظیر موبایل، تلفن و...
 ۳. انواع مواد غذایی خشک یا بسته‌بندی شده و از جمله تنقلات و انواع

عراق در ایران تا یک ماه دیگر به تعویق افتاده، مشکلاتی برای صادرکنندگان ایجاد شده است، از جمله اینکه صادرکننده باید پروانه بهره‌برداری کالا را که به تأیید سفارت عراق رسیده، ارائه دهد. با توجه به اینکه پروانه بهره‌برداری فقط به تولیدکننده و کارخانجات داده می‌شود، ارائه آن از طرف صادرکننده نه تنها غیرممکن بلکه بی‌معناست، چرا که ممکن است صادرکننده‌ای بدون اینکه خود تولیدی داشته باشد، کالاهای مختلف از تولیدکنندگان متفاوت جهت صادرات بخرد.

از طرف دیگر دولت عراق در گمرکات خود از صادرکنندگان گواهی مبدأ خاصی طلب می‌کند که اعتبار بین‌المللی ندارد و توسط خود عراقی‌ها طراحی شده است. این در حالی است که صدور گواهی مبدأ در قوانین تجارت بین‌الملل تنها توسط اتاق بازرگانی بین‌المللی و در برگ‌ها با طراحی و رنگ خاص که امکان جعل آن نباشد، قانونی و میسر است.

چالش ایجاد شده از سوی دولت عراق باعث اعتراض شدید تجار ایرانی شده است تا آنجا که در نشست رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران با محمد مجید الشیخ، سفیر عراق، اعتراض فعالان اقتصادی ایران به سفیر عراق گوشزد شد. یحیی آل اسحاق، رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران با اشاره به اینکه افزایش مرادات تجاری ایران و عراق شعار نیست، از مجید الشیخ خواست از طریق مذاکره با وزارت اقتصاد و گمرک عراق آنان را نسبت به مشکلاتی که دستورالعمل‌های جدید برای تجار ایرانی ایجاد کرده است، آگاه کند. او قوانین تجاری بین‌المللی

عقيل الموسوی، رایزن بازرگانی سفارت عراق، اولین فردی بود که چراغ هشدار از دست رفتن بازار عراق را برای ایرانی‌ها روشن کرد. الموسوی چندی پیش گفت: هیئت‌های زیادی میان ایران و عراق مبادله می‌شود اما حجم تجارت این دو کشور نسبت به دیگر کشورها بسیار پایین است و رقمی در حدود ۴ میلیارد دلار را در برمی‌گیرد، در حالی که ترکیه با استفاده از فرصت‌های تجاری موجود صادرات خود را به ۱۰ میلیارد دلار رسانده است.

اولین جرقه‌ها در از دست رفتن بازار عراق با تیزچنگی رقیبان در بازار نوشیدنی‌ها زده شد؛ جایی که کشورهای حوزه خلیج فارس، مثل عربستان و امارات، با صادرات نوشابه و آب معدنی ارزان‌تر نسبت به کالای مشابه ایرانی بازار را تصاحب کردند. پس از این نیز بازار مواد خوراکی، مثل بستنی، شکلات، نان، رب گوجه‌فرنگی و خیارشور که اکنون سهم زیادی از صادرات ما را تشکیل می‌دهد، در خطر است.

دولت تازه‌کار و اقدامات نسنجیده

دولت عراق که از لحاظ سیاسی و اداری تازه‌کار به شمار می‌رود نیز هر از چندگاهی با اعمال محدودیت‌ها و تدوین دستورالعمل‌های دست و پاگیر و نادرست عرصه تجارت را بر فعالان صادراتی ایرانی تنگ می‌کند. نمونه اخیر آن نیز دستورالعملی است که در مبادی ورودی کالا صادر کرده که با واکنش مسئولان ایرانی، بخصوص بخش خصوصی، مواجه شده است. در این دستورالعمل که با پیگیری مسئولان بازرگانی در دو بخش خصوصی و دولتی و پیام سفیر

شدند چهار میلیارد و ۱۰۹ میلیون و ۲۵۹ هزار و ۸۴۸ دلار کالا به عراق بفرستند که بیشترین ارزش مربوط به صادرات سیمان و کمترین آن مربوط به شلوارهای پیش‌بنددار بوده است. عراقی‌ها نیز در سال ۸۷ توانستند آمار صادرات خود را به ایران در میلیون دلار سه رقمی کنند و ۲۰۰ میلیون و ۵۲۸ هزار و ۱۸۲ دلار کالا به ایران وارد کردند. عراق از سال ۸۲ تاکنون همواره در سه رده اول واردکنندگان کالاهای ایرانی بوده و بیشترین سهم عراق از کالاهای صادراتی ایرانی مربوط به سال گذشته است که ۲۸ درصد کل صادرات ایران به کشورهای خارجی بوده است. کمترین میزان صادرات ایران به عراق هم مربوط به دوران حاکمیت رژیم بعث در سال ۱۳۸۰ است که عراق در رده هشتم مقاصد صادراتی ایران قرار داشت و حدود شش درصد از کل صادرات کالاهای ایرانی را به خود جذب کرده بود.

روابطی که به سردی می‌گراید

با این همه، حضور پرتنگ در بازار عراق محدود به ایران نیست و رقیبان زیادی در این بازار مملو از نیاز سرک می‌کشند که هر لحظه امکان دارد گوی سبقت را از ما برابند؛ همان گونه که ترکیه در این امر موفق شده است. در حالی که ارزش صادرات ایران به عراق به زحمت از مرز ۴ میلیارد دلار عبور کرد، ترک‌ها هم‌اکنون در حال عبور از مرز ۱۰ میلیارد دلار صادرات به عراق هستند و چه بسا سال دیگر هر چه بر صادرات ترکیه افزوده شود با از دست رفتن بازار، ارزش صادرات ما پایین‌تر بیاید.

آخرین اطلاعات در سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۸ میلادی

مساحت: ۴۳۷۰۷۲ کیلومتر	جمعیت: ۲۸۹۴۵۶۷۵ نفر	پایتخت: بغداد
زبان اصلی: عربی	پول رایج: دینار جدید عراق	دین: ۹۷ درصد مسلمان
درآمد سرانه: ۴۰۰۰ دلار	نرخ تورم: ۶٫۸ درصد	نرخ بیکاری: متغیر بین ۱۸ تا ۳۰ درصد
نرخ رشد صنعتی: ۱۰٫۵ درصد	نرخ رشد واقعی: ۹٫۸ درصد	تولید ناخالص داخلی: ۱۱۲٫۸ میلیارد دلار

سهام بخشها از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۰۷

کشاورزی: ۵ درصد	صنایع: ۶۸ درصد	خدمات: ۲۷ درصد
درآمدهای بودجه ای: ۴۲٫۴ میلیارد دلار	هزینه های بودجه ای: ۴۹٫۹ میلیارد دلار	کسری بودجه: ۷٫۵ میلیارد دلار
ذخایر ارز و طلا: ۴۶٫۸ میلیارد دلار	نرخ ارز: هر دلار آمریکا ۱۱۷۶ دینار	

صادرات ایران به عراق

رتبه	سال	ارزش به دلار	سهم از کل به درصد
۸	۱۳۸۰	۱۴۴,۹۹۶,۹۸۲	۳
۵	۱۳۸۱	۲۱۷,۶۵۰,۱۸۳	۵
۲	۱۳۸۲	۵۸۸,۴۵۶,۴۰۹	۱۰
۳	۱۳۸۳	۳۶۹,۲۰۶,۰۶۷	۵
۲	۱۳۸۴	۱,۲۲۳,۷۶۶,۷۱۹	۱۲
۲	۱۳۸۵	۱,۷۱۸,۴۵۳,۶۳۲	۱۳
۲	۱۳۸۶	۱,۸۴۱,۹۴۷,۷۰۳	۱۲
۲	۱۳۸۷	۲,۵۶۶,۱۴۸,۸۶۴	۱۴
۱	۱۳۸۸	۴,۱۰۹,۲۵۹,۸۴۸	۱۹
۲	فروردین ۱۳۸۹	۲۸۵,۷۶۶,۱۹۷	۱۵

واردات ایران از عراق

رتبه	سال	ارزش به دلار	سهم از کل به درصد
۵۱	۱۳۸۰	۲۲,۶۹۷,۹۳۲	۰٫۱۳
۵۷	۱۳۸۱	۱۸,۰۷۲,۳۷۴	۰٫۰۸
۳۴	۱۳۸۲	۹۵,۷۹۷,۶۴۸	۰٫۳۴
۶۰	۱۳۸۳	۲۴,۸۳۲,۷۰۸	۰٫۰۷
۷۶	۱۳۸۴	۷,۹۶۵,۰۸۳	۰٫۰۲
۵۶	۱۳۸۵	۳۵,۴۹۳,۶۲۹	۰٫۰۹
۴۴	۱۳۸۶	۹۲,۳۸۳,۸۰۷	۰٫۱۹
۳۳	۱۳۸۷	۲۰۰,۵۲۸,۱۸۲	۰٫۳۶
۵۲	۱۳۸۸	۶۰,۹۴۰,۶۴۴	۰٫۱۱
۶۰	فروردین ۱۳۸۹	۱,۴۰۵,۱۰۰	۰٫۰۴

را به عنوان چارچوب مستحکمی برای تدوین روابط خواند و خواستار تشکیل جلسات هفتگی بین سفارت عراق، به عنوان نماینده دولت این کشور و اتاق بازرگانی تهران، به عنوان نماینده بازرگانان و بخش خصوصی ایران جهت حل موانع گسترش تجارت بین دو کشور شد. سفیر عراق نیز با استقبال از برگزاری جلسات مشترک، بر افزایش روابط ایران و عراق تأکید کرد. وی گفت: با توجه به پیچیدگی‌هایی که اکنون در کشور عراق وجود دارد، وجود برخی مشکلات طبیعی است اما این مشکلات با مذاکرات و نشست‌های دوجانبه قابل حل است.

اما نکته مهم در اظهارات این مقام عراقی این بود که عراقی‌ها خواستار کالای باکیفیت و مرغوب هستند و از ورود کالاهای استاندارد ایرانی استقبال می‌کنند. وی از اتاق بازرگانی، به عنوان مرجع صادرکننده گواهی مبدأ و تأییدکننده ویزاهای تجاری، خواست مشکلاتی را که دستورالعمل‌های جدید به وجود آورده به صورت مکتوب درآورد تا به هیئتی که در روزهای آینده برای بررسی این مشکلات به ایران می‌آیند، تحویل دهد و برای حل آن چاره‌ای بیندیشند. محمدمهدی راسخ، دبیرکل اتاق تهران، درباره مشکلات دستورالعمل‌های جدید دولت عراق در گمرکات این کشور می‌گوید: درخواست گمرکات عراق برای ارائه گواهی مبدأ جدید که با رنگ و شکل و زبان متفاوت توسط دولت عراق منتشر شده، خلاف قوانین تجارت بین‌الملل و (اتاق بازرگانی) ICC است چرا که مطابق قوانین ICC همه کشورها باید از برگه‌های متحدالشکل برای گواهی مبدأ استفاده کنند که توسط خود ICC منتشر می‌شود. دبیرکل اتاق تهران الزام تأیید تمام مدارک مربوط به صادرات و واردات کالا توسط سفارت عراق را که در دستورالعمل جدید آمده، موجب صرف وقت بسیار و هزینه بالا برای صادرکننده ایرانی دانست و با اشاره به لزوم ارائه پروانه بهره‌برداری واحد تولیدی در مرز عراق گفت: صادرکنندگان زیادی هستند که خود تولیدکننده نیستند و کالا را از تولیدکنندگان مختلف خریداری می‌کنند و به بازار عراق می‌فرستند و عملاً پروانه بهره‌داری را نمی‌توانند ارائه دهند. به گفته راسخ، در قوانین ICC فقط برای محموله گواهی مبدأ صادر می‌شود، نه برای کل قرارداد تجاری و خواسته عراق برای صدور گواهی مبدأ برای کل قرارداد خلاف قانون است و اتاق تهران نمی‌تواند به این روش عمل کند.

این تنها یکی از چالش‌های آشکار پیش روی فعالان اقتصادی ایران در بازارهای هدف است و اینجاست که باید هنر دیپلماسی بزرگان نشسته بر صدر به کمک بازرگانان بیاید تا با رفع موانع موجود، بازار عراق به عنوان یک مقصد پراشته برای صادرات کالای ایرانی حفظ شود، وگرنه خسروانی که از این ناحیه بر تجارت و بخصوص صادرات ما وارد می‌آید، غیرقابل جبران خواهد بود. ■